

თემა VI

ნაცვალსახელთა ჯგუფები; პირისა და კუთვნილებითი ნაცვალსახელების ინკლუზიური და ექსკლუზიური ფორმები; ნაცვალსახელთა ბრუნება.

სვანურში, ქართულის ანალოგიურად, შინაარსის მიხედვით გამოიყოფა ნაცვალსახელთა რამდენიმე ჯგუფი;

პირისა: მი „მე“, სი „შენ“, ეჯი/ეჯა „ის“, ნწ'ა' „ჩვენ“, სგა'ა' „თქვენ“, ეჯაძრ „ისინი“, მინ „თვითონ ისინი“.

უკუქცევითი ნაცვალსახელი **თხტიმ** „თავი“, მსგავსად ქართულისა, სვანურშიც გამოიყენება: **თხტიმ ადგარ** „თავი მოიკლა“.

კუთვნილებითი: მიშგუ/მიშგუი „ჩემი“, ისგუ/ისგუი „შენი“, ეჩრშ/ეჩა „იმისი“, მიჩა „მისი“, ამიშ „ამისი“; ნიშგუტე/ნიშგე „ჩვენი“ (ექსკლუზიური ფორმა), გუშგუტე „ჩვენი“ (ინკლუზიური ფორმა); ისგუტე/ისგე „თქვენი“, ეჯადარეშ/ეჯაძრე „იმათი“, მინეშ/მინე „მათი“, აღადარეშ/აღაძრე „ამათი“.

ჩვენებითი: ალა/ალი, ალ „ეს“, ეჯა/ეჯი, ეჯ „ის“.

ბოლო ხმოვანმოკვეცილი ფორმები (ალ, ეჯ) არ გვხვდება დამოუკიდებლად, ისინი გამოიყენება მსაზღვრელებად: **ალ ბაჩ** „ეს ქვა“, **ეჯ ქორ** „ის სახლი“...; ზოგჯერ ისინი თანხმოვანსაც კარგავენ და მხოლოდ თავკიდური ხმოვნის სახით წარმოგვიდგებიან.

როგორც სპეციალურ ლიტერატურაშია აღნიშნული (თ. შარაძენიძე, IX-X, გვ. 227), **ალა**ში გამოიყოფა ხმოვანი ა, რომელიც ჩვენებითი ნაწილაკია და უკავშირდება ქართულ ხმოვანს, რომელიც **ა-მ-ა-ნ**, **ა-გ-ი** ნაცვალსახელებში გვაქვს. **ლ** კი ძირეული ხმოვანია. ამ ნაცვალსახელის ირიბ ბრუნვათა ფუძეა **ამა**, რომელიც სრულად ემთხვევა შესაბამის ქართულ ნაცვალსახელურ ძირს, სადაც ძირად ასევე გამოიყოფა თანხმოვანი, ხმოვანი კი დეიქტური ნაწილაკია.

ნაცვალსახელ **ეჯი/ეჯა**-შიც თავკიდური ხმოვანი აქაც ჩვენებითი ნაწილაკია და თავისი ფუნქციით ის უდრის ქართულ **ი** ხმოვანს (**ი-ს**, **ი-ს-ი**, **ი-გ-ი**), მატერიალურად ის იგივეა, რაც ქართულში **ე** (**ე-ს-ე**, **ე-გ-ე**), ძირეული თანხმოვანი **ჯ** კი ქართული **გ**-ს კანონზომიერი ფონეტიკური შესატყვისია.

კითხვითი: ძარ „ვინ“, მაძ „რა“, ხედა „რომელი“, ჭოშა „რამდენი“, მაზუმ/მაზუ „რამდენი“, მაგუშა/მაგუშარ „როგორი“.

კითხვით-კუთვნილებითი: იშა „ვისი“, იშა/იმეშ „რისი“.

მიმართებითი: სვანურში მიმართება გადმოიცემა კითხვითი ნაცვალსახელით ნაწილაკდაურთველადაც და ჭაძ ნაწილაკის დართვითაც, რომელიც ქართული **ც** ნაწილაკის ეკვივალენტია: **დერუშა/დერუა** „ვინც“, **ხედუშა** „რომელიც“, **იმუშა** „სადაც“, თუმცა უფრო დამახასიათებელია უნაწილაკო წარმოება.

ურთიერთობითი: უმუშუარ/უმუშარ „ერთმანეთს“.

განსაზღვრებითი: იშგენ/მერმე „სხვა“, მწგ „ყველა“.

განუსაზღვრელობითი: დერ/დერხი „ზოგი/ზოგიერთი“, დერხი-დერხი „ზოგ-ზოგი“.

უარყოფითი: დწრ „არავინ“, დეშდწრ/დწრმოშ „ვერავინ“, ნწრ/წწრ „ნურავინ“, დესამა, მწმგტეშ/მამაგტეშ „არაფერი“, დეშმა/დეშმაგტეშ/მწმგტეშმოშ/მამაგტეშმოშ „ვერაფერი“, ნწსამა/წწმაგტეშ „ნურაფერი“...

უარყოფითი ნაცვალსახელები სვანურში ქართულის ანალოგიურად არის იწარმოები ვინ და რა კითხვით ნაცვალსახელებზე უარყოფითი ნაწილაკების დართვით. უარყოფა სვანურში ცალმაგია.

ნაცვალსახელთა ბრუნება

პირის ნაცვალსახელები სვანურში, ქართულისა და მეგრულ-ლაზურის მსგავსად, უბრუნველია, სახელობითის, მოთხრობითისა და მიცემითის ფორმები ერთნაირია. ნათესაობითისთვის გამოიყენება კუთვნილებითი ნაცვალსახელის ფუძე: მიშგტი, ისგტი. იბრუნვის მხოლოდ მესამე პირის ნაცვალსახელი, რომელიც ჩვენებითს ემთხვევა.

ბრუნების ყველაზე ჩამოყალიბებული სახე აქვთ ჩვენებით ნაცვალსახელებს. საერთოდ, სვანურში სახელთა ბრუნება უფრო რთული და მრავალფეროვანია მონათესავე ენებთან შედარებით; ეს თავს იჩენს ნაცვალსახელებშიც. ბრუნების ზოგიერთი სპეციფიკური ტიპი (საკუთრივ სვანური) მხოლოდ ნაცვალსახელებშია შემონახული. საერთოდ, ბრუნების სხვადასხვა ტიპი ნაცვალსახელებში ხშირად ერთმანეთშია შერეული.

ლიტერატურა:

- ვ. თოფურია, სვანური ენის სახელმძღვანელო, თბ., 2008, გვ. 35-37; 99-100;
- ზ. ჭუმბურიძე, ლ. ნიჟარაძე, რ. ქურდაძე, სვანური ენა, თბ., 2007; გვ. 121-132;
- ა. მარტიროსოვი, ნაცვალსახელი ქართველურ ენებში, თბ., 1964;
- თ. შარაძენიძე, უარყოფითი ნაწილაკები სვანურში, იკე, I, თბილისი, 1946